

Абдыразакова З.М., Нурумбетов Б.А.

**КЫРГЫЗСТАНДЫН ЕВРОПА ШЕРИКТЕШТИГИ МЕНЕН
БАЙЛАНЫШТАРЫНЫН ӨНҮГҮШҮ**

Абдыразакова З.М., Нурумбетов Б.А.

**РАЗВИТИЯ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ КЫРГЫЗСТАНА
СО СТРАНАМИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА**

Z.M. Abdyrazakova, B.A. Nurumbetov

**DEVELOPMENT OF MUTUAL RELATIONS OF KYRGYZSTAN
WITH THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION**

УДК: 947.1:973(575.2)(043.3)

Бул макалада Кыргызстандын Европа Бирикмесине кирген мамлекеттер менен ар тараптуу байланыштары иликтөөгө алынды. Анда аталган уюмдун биздин өлкөгө көргөзүп жаткан финансылык-экономикалык жардамдары, түрдүү проекттерди ишке ашыруу процесстери каралды.

In article it is considered versatile relations of Kyrgyzstan with the countries of the European union. The basic attention has been given problems to financial and economic assistance, and also realisation of various projects in Kyrgyzstan.

Кыргызстандын Европа Шериктештиги менен кызматташуусунун башталышы 1992-жылдын апрель айына тура келет. Ал жылы Европа коомчулугунун Комиссиясынын вице-президенти Ф.Андриессен Кыргызстанга жумушчу сапары менен келген. 1992-жылдын 3-апрелинде Кыргыз Республикасынын өкмөтү менен Еврокомиссиянын ортосунда өз ара түшүнүү Меморандумуна кол койгон.

Ошол убакыттан баштап Кыргызстан менен ЕШНин ортосундагы расмий байланыш ЕШНин аткаруучу органы – Европа коомчулугунун Комиссиясы (КЕС) аркылуу жүргүзүлүп, системалык мүнөзгө ээ боло баштаган.

1993-жылдын февралында КРнын премьер-министри Т.Чыңгышевдин Батыш Европа өлкөлөрүнө (Германия, Франция, Бельгия, Улуу Британияга) иш сапары болуп өткөн. Анын максаты өз ара ыңгайлуу экономикалык кызматташууну кеңейтүү болгон. Аталган өлкөлөрдүн бир катар ири жетекчилери менен жолугушуу учурунда конкреттүү программалар жана долбоорлорду түзүү, жаңы карыздарды алуу жана башка маселелер талкууланган. Иш сапардын эң маанилүүсү болуп, Брюсселде Европа коомчулугунун Комиссиясынын жетекчилиги менен жолугушууларды өткөрүү эсептелген.

Лондондо Т.Чыңгышев Улуу Британиянын тышкы иштер министри жана Европалык реконструкция жана өнүгүү банкынын (ЕБРР) жетекчилиги менен сүйлөшүүлөрдү өткөргөн. Өзгөчө белгилеп кетүүчү нерсе, Кыргызстандын Европа Шериктештиги менен экономикалык

кызматташууну калыптандырууда жана өнүктүрүүдө Европалык реконструкция жана өнүгүү банкы өзгөчө орунду ээлеген. Бул банк 1991-жылы Борбордук жана Чыгыш Европа өлкөлөрүндө жана постсоветтик мейкиндикте пайда болгон башка мамлекеттерде ачык экономикага өтүү, жеке ишкердикти өнүктүрүү максатында түзүлгөн. Кыргызстан бул эл аралык финансылык структура менен тыгыз ишкер мамилелерди өнүктүрүп жатат.

1994-жылы Кыргыз Республикасынын биринчи вице-премьер-министри А.Матубраимовдун Брюсселге иш сапары жасалган. Европа Коомчулугунун Комиссиясынын жетекчилиги менен жолугушуу учурунда калкты социалдык камсыздоо программаларын ишке ашыруу боюнча программанын негизинде 6,5 млн. доллар өлчөмүндө грант алуунун техникалык маселелери чечилген¹. Андан сырткары, көз карандысыз жаңы мамлекетке колдоо көргөзүү максатында Европа Коомчулугунун Комиссиясы Кыргызстанды КМШ мамлекеттери ичиндеги жардамга өтө муктаж болуп жаткан мамлекеттердин катарына кошуп, ага бекер азык-түлүк жөнөтө баштаган.

Эки тараптуу мамилелерди активдештирүүдө 1996-жылдын 30-августунан 1-сентябрына чейин созулган ЕШНин комиссары Х. ван ден Бруктун Кыргызстанга болгон иш сапары чоң роль ойногон. Сүйлөшүүлөр учурунда тышкы саясий жана экономикалык байланыштарды бекемдөө жөнүндө макулдашууга жетишилген. Коюлган максаттарды ишке ашыруу үчүн Кыргызстан - Европа Шериктештиги биргелешкен комитети түзүлгөн. Ал эки тараптын кызматташуусун өнүктүрүү боюнча иш аракеттерди алып барган². Андан сырткары, Х. ван ден Брук Кыргызстанга кезектеги грантты бөлүү жана медициналык жардамдар жана дары-дармектерди алуу үчүн кошумча каражаттардын бөлүнгөндүгүн айткан.

¹ Слово Кыргызстана. – 1994. – 16-август.

² Омаров Н. Международные отношения и мировая политика. – Бишкек, 2009. – 247-б.

1998-жылы ЕКК Кыргызстанга эң ири жардам көргөзгөн. Каржы министрлигинде министр Т.Койчуманов Европа комиссиясынын Кыргызстандагы өкүлү М.Хамфриз менен сүйлөшүүлөрдү өткөргөн. Анда Еврокомиссиянын өкүлү 1999-жылга 8,5 млн. екю өлчөмүндө кайтарылгыс жардам көргөзүлө тургандыгын билдирген³. Ал финансылык жардам «азык-түлүк менен Камсыз кылуу» программасынын алкагында ишке ашырылып, мурдагы эки программанын уландысы катары эсептелген. Белгилеп кетүүчү жагдай, 1997–1998-жылдары бул шериктештик Кыргызстанга 18,5 млн. экю өлчөмүндө жардам көргөзгөн. Бул программанын максаты, биринчи тараптан, төлөө балансын колдоого алуу аркылуу өлкөнүн макроэкономикасын турукташтыруу, экинчи тараптан, бир катар маанилүү реформаларды, тагыраак айтканда, агрардык сектордогу, андан сырткары, Кыргызстандын калкын азык-түлүк менен камсыз кылууну жакшыртуу болгон.

Кыргызстан менен ЕШнин ортосундагы мамилелерди аныктоочу негизги документ катары 1999–2009-жылдарга пландаштырылган КР менен ЕШнин ортосундагы өнөктөштүк жана кызматташтык Келишимин өзгөчө белгилеп кетсек болот. Ал 1995-жылы Европарламенттин, уюмдун мүчө мамлекеттеринин парламенттери жана КРнын Жогорку Кеңешинде ратификацияланган жана 1999-жылдын 1-июлунда күчүнө кирген. КМШ мамлекеттеринин ичинен (Украина, Казакстан жана Белорусиядан кийин) Кыргызстан Европа Шериктештиги менен мындай келишим түзүп жаткан биринчи мамлекеттердин катарына кирет. Бул келишим түзүлгөнгө чейин тараптардын ортосунда текстиль буюмдарын сатуу боюнча Келишим болгон, андан сырткары, 1996-жылдын 28-ноябрында Кыргыз Республикасы менен ЕШнин ортосунда соода жана соодадагы чаралар боюнча Убактылуу Келишим болгон. Бул келишимдер соода-экономикалык кызматташтыкты басаңдатпоо максатында түзүлгөн.

Кызматташтык жана өнөктөштүк Келишими саясий, инвестициялык, экономикалык, коммерциялык, финансылык, укуктук жана маданий багыттардагы эки тараптуу кызматташуунун негизги багыттарын аныктаган.

Бул келишимдин баалуулугу болуп ЕШнин мүчө-мамлекеттери Кыргызстанды өздөрүнүн кызыкчылыктары бар өлкө катары таанышы эсептелинет. Анда Кыргызстан менен ЕШнин «саясий жана экономикалык эркиндиктерди бекемдөөгө» кызыкдар экендиги айтылган. Келишимди толук түрдө ишке ашыруу Кыргызстандагы саясий, экономикалык жана укуктук реформаларды ишке ашыруудан көз каранды болгон. Келишим ЕШнин Борбордук Азия аймагындагы туруктуулукту сактоо жана анын өнүгүшүн

камсыз кылуу, кызматташтыкты кеңейтүүнүн комплекстүү максаттарын ишке ашыруу программаларына негизделген.

Кызматташтык жана өнөктөштүк Келишими тараптардын ортосунда туруктуу саясий сүйлөшүүлөрдү өнүктүрүү максатында такай байланыштардын институционалдык базасын түзүү аркылуу ишке ашырууну көздөгөн. Анын негизги максаты Кыргызстан менен Европа Шериктештигинин ортосундагы саясий байланыштарды бекемдөө, саясий жана экономикалык өзгөрүүлөргө колдоо көргөзүү, коопсуздукту жана туруктуулукту камсыз кылууда көмөк көргөзүү жана башкалар. Келишим экономикалык кызматташууну бекемдөөдө жана кеңейтүүдө укуктук негиз катары кызмат кылат.

Европа Шериктештиги социалдык-экономикалык өнүгүүдөгү айырмачылыктарды эске алып, Кыргызстанды өнүгүп жаткан жана деңизге чыгууга мүмкүнчүлүгү жок өлкө катары карап, анын өнүгүү-сүндөгү бирдей эместикти жоюуда жана экономиканы калыбына келтирүүгө жардам көргөзүү жогоруда аталган келишимдин башкы максаттарынын бири болуп эсептелинет.

ЕШги менен Кыргызстандын кызматташуусу биздин мамлекеттин улуттук кызыкчылыктарына жооп берет. Анткени ал дүйнөлүк коомчулукка интеграцияланууга, алдынкы саясий, финансылык жана соода-экономикалык мамлекеттер аралык структураларга жана уюмдарга кошулууга ыңгайлуу шарттарды түзөт. Кыргызстандын 1998-жылы Дүйнөлүк Соода Уюмуна кирүүсүндө ЕШ чоң роль ойногонун баса белгилеп кетүү керек. Биздин өлкөнүн бул уюмга кирүү үчүн болгон сүйлөшүүлөр учурунда Европа Шериктештигинин мүчө-мамлекеттеринин колдоосу чечүүчү ролго ээ болгон. Кыргызстан үчүн ЕШги менен уюмдун алкагында жана эки тараптуу деңгээлде жалпы байланыштарды активдештирүү үчүн ыңгайлуу мүмкүнчүлүктөр пайда болду.

Кызматташтык жана өнөктөштүк Келишиминин жоболорун аткарууну камсыз кылуу максатында үч көзөмөлдөөчү орган түзүлгөн: кызматташуу боюнча Кеңеш, кызматташуу боюнча Комитет жана кызматташуу боюнча Парламенттик комитет.

Азыркы учурда Кыргызстандын ЕШги менен болгон мамилеси такай мүнөзгө ээ болуп жана министрликтердин деңгээлинде байланыштар аркылуу колдоого алынып жатат. Андан сырткары, эки тараптын түрдүү министрликтеринин жана ведомстволорунун эксперттери жана адистеринин байланыштары да кызматташуунун конкреттүү багыттарында ишке ашырылууда.

1999-жылдын 19–20-июлунда Брюсселде болуп өткөн кызматташуу боюнча Кеңештин биринчи отуруму Кыргыз Республикасы менен ЕШнин ортосундагы мамилелердин негизин түзгөн. Кыргызстандык делегацияны премьер-министр А.Муралиев жетектеген. Бул жолугушуу максаттуу жана толук кандуу сүйлөшүүлөрдү

³ Омаров Н. Аталг. чыг. – 248-б.

ишке ашырууда, Кыргыз Республикасы менен ЕШнин ортосундагы соода-экономикалык байланыштарды ар тараптуу өнүктүрүүдө, финансылык, техникалык жана гуманитардык жардамдарды көргөзүүдө чоң роль ойногон. А.Муралиевдин ЕШнин тышкы иштер боюнча комиссиясынын мүчөсү Х. ван ден Брук менен жолугушуу учурунда республикадагы жагдай, ЕШги менен өнөктөштүктү бекемдөө, ТАСИС техникалык жардам көргөзүү программасын өнүктүрүү ж.б. маселелер талкууга алынган⁴.

Тараптар саясий, экономикалык, финансылык жана маданий байланыштарды жакшыртуу боюнча милдеттемелерди аткара тургандыгын билдиришкен. ЕШги Кыргызстандагы демократиялык реформаларды жана базар экономикасына өтүү боюнча иш аракеттерди колдой тургандыгы билдирилген. Кызматташтык боюнча Кеңеш Борбордук Азиядагы тынчтык жана туруктуулук Европанын да, дүйнөнүн коопсуздугу үчүн да чоң мааниге ээ экендиги баса белгиленген.

2000-жылдын 1-мартында Брюсселде Кыргызстан менен ЕШнин ортосундагы кызматташтык Комитетинин биринчи отуруму болуп өткөн. Кыргызстандык тарапты тышкы соода жана өнөр жай министри жетектеген⁵. Кеңешменин жүрүшүндө өнөктөштүк жана кызматташуу Келишиминин аткарылышы тууралуу маселелер талкууга алынган. Бир эле мезгилде ТАСИС программасынын алкагында, Индикативдүү программа жана КР үчүн алдыдагы жылга Программа, ИНОГЕЙТ жана ТРАСЕКА программалары, кошумча программалар, анын ичинде ТЕМПУС программасы, илимий багытта жана статистика боюнча кызматташуунун андан ары өнүктүрүү маселелери каралган.

Европа Шериктештигинин Кыргызстанга жана Борбордук Азия аймагынын башка мамлекеттери менен болгон мамилесинде негизги багыт алардын саясий жана экономикалык реформаларына колдоо көргөзүүсү эсептелинет.

Кыргызстандын Европа Шериктештиги менен кызматташуусу учурунда түрдүү программаларды жана долбоорлорду ишке ашыруу үчүн 200 млн. евро өлчөмүндө акча алган. ТАСИС программасы өлкөгө техникалык жардам көргөзүүнү камсыз кылуучу механизмге айланган. 1991–2004-жылдар аралыгында аталган программа боюнча Кыргызстанда бир катар долбоорлорду ишке ашыруу максатында 85 млн. евро бөлүнгөн. ТАСИС программасынын биринчи бөлүгү 1996-жылдын 1-январынан 2001-жылдын 31-декабрына чейин созулуп, структуралык жана институционалдык реформаларды, демократияны бекемдөө, билим берүү системасын, өнөр жайды,

энергетика, транспорт жана коммуникация системасын реформалоого багытталган⁶.

ТАСИСтин алкагында Кыргызстан катышкан дагы бир катар программалар ишке ашырылууда. Мисалы, ТЕМПУС – ЕШги менен КМШ мамлекеттери – Армения, Азербайжан, Беларусь, Грузия, Казакстан, Кыргызстан, Молдова, Россия Федерациясы, Украина жана Өзбекстандарды камтыган жогорку билим берүү жаатындагы трансевропалык кызматташтык программасы болуп эсептелинет. Кыргызстан мамлекеттер аралык ТАСИС программасынын Борбордук Азияда ишке ашырууда активдүү катышууда. Ага ТРАСЕКА; ИНОГЕЙТ; ВАРМАП (Борбордук Азиядагы суу ресурстарын жана айыл-чарба өндүрүшүн башкаруу); МЕРКУРИ (эл аралык стандарттар жана милдеттемелер); ЛИЕН (калктын жарды катмарларын колдоого алуучу социалдык сектордогу өкмөттүк эмес уюмдардын адистерин каржылоо) ж.б. кирет.

Европа Шериктештиги менен кызматташуу Кыргызстан үчүн бир катар стратегиялык артыкчылыктарга ээ. Улуу Жибек жолу жана ТРАСЕКА проекттеринин ишке ашырылышы «Европа – Азия» коридорун түзөт, натыйжада Европа Шериктештиги жана Кытай Борбордук Азия өлкөлөрүнүн, анын ичинде Кыргызстандын, экономикалык өнүгүүсү үчүн кызыкдар боло башташат.

Европалык Шериктештик менен Кыргыз Республикасынын өз ара кызматташуусу өнөктөштүк, ишеним жана бири-бирин урматтоо принциптеринин негизинде ишке ашырылууда. Кыргызстан ЕШнин туруктуу өнөктөшү болуп эсептелинет, анда бул шериктештик донор-уюм катары чыгууда. Көз карандысыздык жылдарында аталган уюм ТАСИС программасын уламдан-улам узартып, бир катар кайтарылгыс жардамдарды, гранттарды берип турган.

2004-жылы 31-декабрда ЕШги менен Кыргызстандын ортосундагы соода тармагында түзүлгөн биринчи келишим текстиль тармагында түзүлгөн. Тараптардын ортосундагы соода байланыштарынын көлөмү жылдан-жылга өсүп турган. Мисалы, 2008-жылы Кыргызстандын ЕШги менен болгон тышкы соода жүгүртүүсүнүн көлөмү 796,8 млн. АКШ долларын түзүп, 2007-жылга караганда 2,6 эсе жогору болгон. Экспорт 204,1 млн. долл., импорт – 592,7 млн. долларды түзгөн (мисалы үчүн, 2004-жылы Европа Шериктештигинин Кыргызстанга болгон импорту 25 млн. евро, ал эми Кыргызстанга болгон экспорт – болгону 95 млн. евро болгон)⁷.

Экспорттун жарымы станокторго, химиялык продуктыларга жана транспорттук каражаттарга туура келген. Жалпысынан, ЕШги биздин

⁴ Диалог с ЕС // Слово Кыргызстана. – 1999. – 22-июль.

⁵ Токтомушев К. Внешняя политика суверенного Кыргызстана. – Бишкек, 2001. – 102-б.

⁶ Стратегическая матрица Кыргызстана: ретроспектива, современность и сценарии будущего развития. – Алматы, 2007. – 375–376-б.

⁷ Слово Кыргызстана. – 2010. – 19-январь.

республиканын эң ири экинчи экспортеру болуп эсептелинет.

2006-жылдын декабрында болуп өткөн Кыргызстан жана ЕШнин соода жана инвестиция комитетинин алтынчы отурумунда соода, инвестиция жана экономикалык саясат багыттарында кызматташуу боюнча протоколго кол коюлган. Ал кеңешмеде эки тараптуу кызматташуунун жетишкендиктери жана проблемалары да талкууланган. Тагыраак айтканда, өлкөдөгү макроэкономикалык кырдаал, аны жакшыртуу үчүн жасалып жаткан инвестициялык климат жана чаралар, андан сырткары, энергетика, транспорт жана сооданын өнүгүүсү менен байланышкан бир катар маселелер каралган. ЕШнин Кыргызстандагы делегациясынын жетекчиси Андриан ванн дер Меердин пикири боюнча «Кыргызстанда өндүрүлүп жаткан продукциялар ошол жерде эле сапаты жагынан текшерүүдөн өткөрүлүшү керек. Кыргызстанда мындай мүмкүнчүлүктөр жок же алар толук түрдө иштебей жатат». Аны менен катар ал ЕШги продукциялардын сапатын текшерүү үчүн зарыл жабдыктарды сатып алууга жардам бере тургандыгын билдирген. Бирок, андай жабдыктарды алуу үчүн өтө чоң инвестициялар талап кылынаарына шек жок болгон.

Кыргызстандын ЕШги менен чек ара коопсуздугу проблемаларын чечүү боюнча да кызматташып жатат. Аны ишке ашырууда BOMKA, CADAP Программасы көмөк көргөзүүдө.

2004-жылы Бишкекте BOMKA, CADAPдын координациялык кеңсеси ачылган.

Чек ара кызматы жана укук коргоо мекемелеринин кызматкерлери үчүн атайын окуу семинарлары жана тренингдер, Батыш Европадагы чек араны коргоо тажрыйбалары менен таанышуу жана чек ара мыйзамдарын реформалоону даярдоодон сырткары, жогоруда аталган программанын алкагында «Манас» жана «Ош» аэропортторун көзөмөлдөө жүргүзүүчү жаңы жабдыктар менен камсыз кылуу, атайын аймактарда мобилдүү чек ара бөлүктөрүн уюштуруу жана «Кулунду», «Кайрагач» жана «Бордобо» чек ара пункттарын заманбап жабдыктар менен камсыз кылуу жана кинологиялык кызматтарды уюштуруу иштерин каржылаган. BOMKA, CADAP программасынын алкагындагы көптөгөн проекттер жергиликтүү калкты суу, электр энергиясы менен камсыз кылууга жардам көргөзүүгө багытталган.

Азыркы учурда Европа Шериктештиги Кыргызстанда экономика, экология, коопсуздук, социалдык өнүгүү ж.б. тармактар боюнча комплекстүү программаларды ишке ашырууда. Алардын ичинен эң приоритеттүүсү – азык-түлүк менен камсыз кылуу программасы болуп эсептелинет. Анын алкагында айыл чарба реформасы ишке ашырылууда. Андан сырткары, бажы кызматын реформалоо, социалдык программалар да ишке ашырылган.

Аталган уюм 2007–2013-жылдарга пландаштырылган кызматташуунун негизинде үч багытта иш алып барууда: 1) аймактык кызматташууну бекемдөө, анда негизги басым суу менен камсыз кылуу жана сууну пайдаланууга багытталат; 2) жакырчылыктын деңгээлин төмөндөтүү. 3) Кыргызстандын экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылуучу программалар. Аталган бардык программалар КРнын өкмөтү тарабынан иштелип чыккан өнүгүү программаларынын максаттары менен дал келет.

1991–2006-жылдары ЕШнин Кыргызстанга каржыланган жардамдарынын жалпы көлөмү 275,7 млн. еврону түзгөн (аймактык кызматташтык жана ядролук коопсуздук программаларынын алкагында көргөзүлгөн жардамдардан сырткары)⁸.

2007-жылдан баштап ЕШнин Кыргызстанга көргөзүлүп жаткан жардамдары Европа Кызматташтыгынын Комиссиясынын (ЕКК) 2007–2013-жылдарга жана Европа Кызматташтыгынын Комиссиясынын 2007–2010-жылдарга пландаштырылган индикативдүү программасынын негизинде жүргүзүлө баштаган. Эки жактуу программалардын негизинде ЕШги 2007–2010-жылдары 55 млн. евро, 2008–2009-жылдардагы азык-түлүк каатчылыгына байланыштуу кошумча 12 млн. евро бөлүнө тургандыгын жарыялаган⁹.

Жогоруда айтылгандардан улам, төмөндөгүдөй жыйынтыктарды чыгарса болот: Кыргызстандын Европа Шериктештиги менен болгон экономикалык алакалары жетишээрлик деңгээлде өнүгүп жатат. Бүгүнкү күндүн негизги талабы ЕШги менен экономикалык эле мамилелерди өнүктүрбөстөн, биздин өлкө үчүн чоң мааниге ээ болгон саясий мамилелерди да өнүктүрүү зарыл. ЕШнин өлкөлөрү Кыргызстанда элчиликтер жана түрдүү уюмдар аркылуу өз иш аракеттерин жүргүзүшө алышат.

Акыркы учурда дүйнөлүк цивилизациялык мамлекеттер ортосунда интеграциялык процесстер күч алып, улуттук араздашуулар, карамакаршылыктар негизинен компромисске келүүнүн натыйжасында чечилүүдө. Бирок, Борбордук Азия мамлекеттеринде тетири тенденция жүрүүдө. Алар чек араларды бекемдөө, улуттук өзгөчөлүктөрүн күчөтүү, территориалдык проблемаларды курчутуу, протекционисттик саясаттары ж.б. Жыйынтыгында, бир нече кылымдар бою бирге жашап келген элдердин ортосунда жасалма тоскоолдуктар пайда болуп, элдердин карымкатнаштарына, мамлекеттердин өнүгүүсүнө чоң тоскоолдуктар болууда. Бул проблемаларды чечүүдө ЕШгине кирген мамлекеттердин тажрыйбасын пайдалануу өтө актуалдуу маселе болуп эсептелинет. Анткени ХХ кылымда эки дүйнөлүк согушту башынан өткөргөн Европа мамлекеттери кантип интеграция жолуна түшүштү? Өнүгүүнүн

⁸ Кыргыз туусу. – 2007. – 24-июнь

⁹ Слово Кыргызстана. – 2010. – 19-январь.

цивилизациялык жолун кантип тандап алышты? деген суроолорго жооп табуу биздин өлкөлөр үчүн да өтө маанилүү болуп эсептелинет. Андан сырткары экинчи дүйнөлүк согуштан кыйраган бул мамлекеттердин саналуу он жылдыкта бүлгүнгө учураган экономикасын калыбына келтирип, өздөрүнүн өнүгүү үлгүлөрүн табуусу окумуштуулардын арасында кеңири масштабдагы талаш-тартыштарды пайда кылууда.

Биздин мамлекетибиздин эгемендүүлүккө жеткен убагынан бери жыйырма жылга жакын убакыт өттү. Бирок экономикалык стагнация, саясий туруксуздук, бирдиктүү идеологиянын жоктугу мамлекеттин өнүгүүсүндө чоң тоскоолдуктарды жаратты. Чет элден алынган каражаттардын кескин түрдө өсүшү, кайтарылгыс жардамдардын такай түрдө алынып туруусу коомдогу туруксуздуктун орнотулушуна шарт түзгөн жок.

Бийликте турган жетекчилердин саясий маданиятынын төмөндүгү референдумдар аркылуу өздөрүнүн кызмат орундарын мыйзамсыз түрдө узартып алуулары акырындык менен коомду анархияга алып келди. Мындай шартта Европалык мамлекеттердин системасына анализ жасоо, алардын жетишкендиктерин биздин спецификага ылайык пайдалануу бүгүнкү турмуштун негизги талабы болууда. Мыйзам баарына бирдей болгондуктан, анын алдында жөнөкөй атуулдардан баштап мамлекеттик жетекчиликке чейин бирдей деңгээлде жооп берүүсү керек. Демек, 20 жыл ичиндеги өлкөдөгү саясий процесстерди анализдеп, туура баа берүү аркылуу биз коомдук өнүгүүнүн нугун туура жолго сала алабыз. Мындай шартта биз изилдеп жаткан уюмдун иш аракети, берген сунуштары жана жардамдары чоң мааниге ээ.

Рецензент: к.и.н., доцент Гапаров Т.А.